

2022

Tiltaksstrategi for tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL) 2022 -2026

Behandling	Dato
Formannskapet	05.04.2022
Kommunestyret	10.05.2022

Kvæningen
kommune

1. Bakgrunn og formål

Formålet med tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket er å fremme natur- og kulturminneverdiene i jordbrukets kulturlandskap og redusere forurensningen fra jordbruket, utover det som kan forventes gjennom vanlig jordbruksdrift. SMIL-ordningen skal stimulere til ekstra innsats i jordbrukets kulturlandskap. Prosjektene og tiltakene skal prioriteres ut fra lokale målsettinger og strategier.

Sentrale lovverk og dokumenter:

- [Forskrift om spesielle miljøtiltak i jordbruket FOR-2004-02-04-448](#)
- [Rundskriv 2021/18 fra Landbruksdirektoratet](#)

2. Virkeområde og vilkår

SMIL-ordningen omfatter prosjekter/tiltak på landbrukseiendommer og det er et vilkår at søker har et foretak samt en drift/produksjon som er berettiget produksjonstilskudd i landbruket eller at jorda på eiendommen leies ut til foretak som er berettiget produksjonstilskudd. Det vises til den nasjonale forskrifta med rundskriv for utfyllende informasjon om vilkår for søker. Det kan ytes tilskudd både til planleggings- og tilretteleggingsprosjekter og til investeringer i konkrete kulturlandskaps- og forurensningstiltak forutsatt at tiltaket omfatter mer enn det som kan forventes gjennom ordinær drift. Lovpålagte krav som gjelder kulturlandskap eller forurensning, skal ikke prioriteres for SMIL-tilskudd.

3. Miljøutfordringer for jordbruket i Kvæningen

Landskapet er i endring. Vi har hatt en kraftig nedgang i antall gårdsbruk i drift, og de som drives har generelt økt i størrelse. Utviklingen medfører at gammel kulturmark gror igjen og skogen kommer tilbake på mange arealer som jordbruket har holdt åpen i generasjoner. I tillegg til endra driftsformer, så er mye areal ute av drift eller driftes på andre måter enn før. Dette påvirker landskapet, og det påvirker artssammensetning og biomangfold knyttet til landbrukets kulturlandskap. Ofte er det selve landskapsverdien som framheves i debatten om kulturlandskapet, og oppleves å være av størst betydning for innbyggere og tilreisende. Kvæningen er også sterkt preget av at vei har avløst fjorden som hovedferdselsåre. Vi har mange gårdsbruk langs fjorden som ikke har tilknytning til vegnettet og hele bygder er fraflytta. Det er derfor utfordrende å få til landbruksdrift i mange av bygdene våre. Mange tidligere registrerte arealer med særlige verdier driftes ikke og miljøverdien er i ferd med å reduseres.

Tidligere registrerte/klassifiserte verdifulle kulturlandskap:

- Myreng på Bankenes er registrert som helhetlig kulturlandskap i rapporten «*Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap i Troms*» FMVA rapport nr-59-95
- Naturbeitemark:
 - Alteidet sør (*Beitemarkssopp og supplerende naturtypekartlegging i kulturlandskapet i Finnmark og Troms i 2011*, J B Jordal og H Bratli)
 - Baddereidet

- Molvikfjellet (Riidavarredalen)
- Vågen (Seglvik)
- Slåttemark:
 - Undereidet (Leirbukt)
 - Litlebakken (Kjøllefjord)
 - Saltnes (Jøkelfjord)
 - Nøkklan – flere lokaliteter (Forvaltningsplan Landskapsvernområde)
- Øyene Spildra, Skorpa, Nøkklan med tilhørende holmer og skjær er utvalgt som [Kulturhistorisk landskap av Nasjonal interesse](#) av Riksantikvaren.

Kvænangen har stor variasjon i geologi, topografi, lokalklima og driftsformer opp gjennom historien. Dette har resultert i en rekke variasjoner i skjøtselsbetinga økosystem i kulturlandskapet. Det er sannsynlig at det finnes mange viktige miljøkvaliteter og kulturmarkstyper som ikke er registrert.

Kulturminner og verneverdige bygg

I tillegg til den levende delen av kulturlandskapet, så er også bygninger og kulturminner en viktig del av jordbrukets kulturlandskap og historie. Mange slike bygg med historisk verdi har blitt tatt ut av drift og kan ha behov for vedlikehold eller restaurering.

Forurensning i landbruket

Forurensningen fra landbruket i Kvænangen er forholdsvis liten og i hovedsak innenfor tålegrensene. Vi har enkelte utfordringer med gjødsellagre som er for svakt dimensjonerte og utfordringer det medfører i forhold til å spre gjødsla på optimale tidspunkt, noe som medfører dårlig utnyttning av gjødselressursene, økt avrenning og tap av næringsstoffer. Det er dermed rom for å få en bedre utnyttelse av gjødselvarerne i fra husdyrproduksjonen ved å få mer gjødsel ut tidlig i vekstsesongen og med utstyr som gir mindre lukt og næringstap til luft.

Vi har også noen utfordringer med gammelt utrangert utstyr (skrot), forfalne gjerder og materiell som ligger rundt omkring på gårdstun og i kulturlandskapet.

4. Strategi for å oppnå målene

Opprettholdelse av jordbrukets kulturlandskap er viktig både kulturhistorisk og for biologisk mangfold, samt at det er viktig for folks trivsel. Det har også et økonomisk aspekt knyttet til næringsutvikling både innen tradisjonelt landbruk, i tilleggsnæringer og for kommunens attraktivitet. For å opprettholde verdien i landbrukets kulturlandskap, er det nødvendig med fortsatt bruk, skjøtsel og vedlikehold. Landbruksmiljøet i Kvænangen må bli mer robust dersom vi skal snu trenden. Vi må få flere aktører inn i næringen, og vi må få flere ben å stå

på. Ved å ta i bruk ledige ressurser og bruke ressursene smart, kan vi kan oppnå større verdiskaping og samtidig få et mer tiltalende landskap. Vi har i stor grad en småbruksstruktur i Kvæningen, og mye av arealene som er ute av drift er gjerne de mest tungdrevne. Ekstensive driftsformer som premieres med miljøtilskudd, kan gjerne være en måte å få nødvendig lønnsomhet på slike arealer. Mange av disse områdene innehar store natur- og kulturverdier som vil kunne ivaretas eller videreutvikles gjennom en tilpasset drift. Det er da viktig at miljøverdiene kartlegges, dokumenteres og driftes på riktig måte for å ivareta disse verdiene.

Det legges opp til en bred satsing i håp om å få inn flere søknader til ordningen og skape større interesse for miljøarbeid i landbruket. Kommunen oppfordrer bøndene til å være kreativ og tenke helhetlig. Best mulig samkjøring mellom økonomiske virkemidler og av innsatsen mellom landbruket og sektorinteressene innenfor kultur- og miljøforvaltning, vil kunne gi en større total verdi. For best mulig virkning av virkemidlene innenfor miljøområdet, er det ønskelig med en kobling mellom SMIL-midlene og RMP-tilskuddene (regionalt miljøprogram). SMIL retter seg mot planlegging, tilrettelegging og investering i tiltak eller restaurering av miljøverdiene, mens RMP følger opp med tilskudd til drift og vedlikehold. Nytteverdien et SMIL-tiltak medfører inn i regionalt miljøprogram, vil være et prioriteringskriterium ved fordeling av SMIL-tilskuddene. Prioritering av SMIL-midlene kan derfor endres i tråd med eventuelle endringer og satsinger i regionalt miljøprogram.

Kvæningen kommune er inne i et flerårig omstillingsprosjekt for næringslivet. Dette er en helhetlig satsing på næringsutvikling. I denne forbindelse vil også landbruket være en viktig faktor, og det bør arbeides for å gjøre primærnæringene mer attraktive. Dette skal gjøres gjennom fellestiltak og tilrettelegging. Samtidig skal også opplevelsesnæringer, videreforedling og turisme være sentrale satsingsområder, og i den forbindelse er det ønskelig å gjøre kulturlandskapet mer velstelt og tiltalende.

Tiltak som innvilges tilskudd skal holde faglig god kvalitet, og det skal ikke gå på bekostning av andre miljømål. For å sikre god kvalitet på tiltakene, bør det i mange tilfeller involveres faglig kompetanse i landbruks- og miljøforvaltningen eller andre kompetansemiljøer. Det er også viktig at det foreligger miljø- eller kulturverdier som er reelle, og at tiltakene er nødvendige i forhold til dagens tilstand. Ordningen omfatter eksempelvis ikke nydyrking, hogst av ordinær skog for omdisponering til innmarksbeite eller modernisering av verneverdige bygg ol.

Tiltak som får tilskudd til investeringer, må vise til plan framtidig vedlikehold. Eksempelvis tilskudd til rydding/tykning av gammelt kulturbeite, naturbeitemark eller beiteskog, må følges opp med tilstrekkelig og/eller tilpasset beitetrykk i framtida.

5. Prioriterte miljøtiltak for jordbruket i perioden

Kommunen fastsetter søknadsfrist og innkomne søknader vil vurderes samlet i henhold til formålet med ordningen og tildelt ramme fra Fylkesmannen.

Generelle prioriteringer:

- Tiltak som er faglig godt begrunnet med detaljerte tiltaks- og tilstandsbeskrivelser.
- Aktive bønder/jordbruksforetak prioriteres foran andre søkere.
- Tiltakets generelle miljøeffekt i forhold til SMIL-ordningens formål og lokale strategier i pkt 4. Herunder nytteverdi i forhold til kostnad og tiltak som åpenbart kommer i tillegg til ordinær drift/lovpålagte oppgaver/ansvarsforhold.
- Områdets natur- og kulturverdier
- Gode helhetsløsninger eller samarbeidstiltak
- Tiltakets kobling mot Regionalt miljøprogram (RMP). Gjelder tiltak som tilrettelegger driften for å kunne søke på ordningene i RMP.
- Det skal søkes en fordeling mellom ulike tiltaksgrupper.

Eksempler på tiltak med aktuelle prioriteringer og vilkår:

Kulturlandskapstiltak:

- Ta i bruk gammel kulturmark som ikke driftes i dag ved å rydde bort busker, kratt, tuer ol. Prioriterte områder:
 - Kartlagte arealer med særlig miljøverdi som kan få driftstilskudd i gjennom RMP-ordningen i etterkant. (prioriterte kulturlandskap, kartlagte artsrike slåttemark, naturbeitemarker, beiteskog og andre områder med spesiell miljøstatus).
 - Arealer med stor landskapsvirkning eller i kulturhistoriske miljø.
 - Arealer med stor tetthet av arter som er knytta til gamle driftsformer og kulturmarkstyper.
 - Kulturmark med freda kulturminner. (I samarbeid med kulturminnemyndighet).
- Istandsetting av kulturminner og andre landskapselementer som bakkemurer, steingarder, rydningsrøyser, tjæremiler, tufter mm. (I samarbeid med kulturminnemyndighet)
- Systematisk bekjemping av svartelista arter i jordbrukets kulturlandskap.
- Etablering, restaurering, utbedring og skjøtsel av områder og landskapselementer som bidrar til å utvikle og ivareta leveområder og spredningsveier for planter og dyr. Tiltak for å fremme biologisk mangfold i skog og utmark, omfattes bare dersom den aktuelle lokaliteten er gammel kulturmark eller den er en del av jordbrukslandskap. Dette kan for eksempel være utmarksslåtter, åkerholmer, leplantinger ol.
- Rydding av «eierløst» skrot og skjemmende elementer i kulturlandskapet. Herunder fjerning av piggtråd og forfalne gjerder som ikke lenger i funksjon.
- Nødvendige investeringer for tilrettelegging for ferdsel i henhold til RMP.
 - Etablering, utbedring, rydding og vedlikehold av stier og turveier i jordbruksområder og sikre tilgjengelighet til kulturminner og kulturmiljøer for allmennheten.
- Investeringer i forbindelse med utvendig restaurering av verneverdige landbruksbygg som fjøs, høyløer, naust, sagbruk, smier, våningshus, stabbur

- ol. Tiltak kan omfatte deler av bygg som låvebru, tak, eller andre deler av bygget. Tiltak skal gjennomføres etter antikvariske prinsipper som kulturminneforvaltningen legger til grunn.
- Tilrettelegging for ville pollinerende insekter.
 - Planleggings- og tilretteleggingsprosjekter som kan munne ut i mer aktiv landbruksdrift og mer lønnsomhet basert på tiltak i tråd med formålet med SMIL-ordningen. Prosjektene skal legge til rette for helhetsløsninger som gir god landskapseffekt eller størst mulig begrensning av forurensning skal prioriteres. Formålet med slike prosjekter er å legge forholdene til rette for større helhetlige miljøprosjekter over større områder, for eksempel knyttet til et vassdrag eller ei grend. Slike planleggings- og tilretteleggingsprosjekter bør lede fram til gode og konkrete kulturlandskaps- og forurensningstiltak:
 - Kartlegging av miljø- og kulturverdier, rødliste- og svartelistearter, og få dem dokumentert i nasjonale baser som «Naturbase», «Askeladden» og «Artskart»
 - Utarbeiding av skjøtselsplaner, beitebruksplaner, grøfteplaner eller andre planer som kan bidra til en miljøgevinst og mer målrettet miljøinnsats.
 - Tilrettelegging for samarbeid om kulturlandskapstiltak på tvers av eiendomsgrenser
 - Forurensningstiltak som går lenger enn lovpålagte tiltak eller ordinære vilkår for produksjonstilskudd, gjødselplanlegging ol.
 - Tiltak som reduserer erosjon, luktplager og tap av næringsstoff til jord, vann og luft. Eksempler på dette kan være:
 - Tilrettelegging av uteføringsplasser med fast dekke slik at tråkkaskader forhindres og gjødsel kan samles på uteføringsplasser, samlekvæver ol.
 - Tiltak som bidrar til bedre utnyttelse av gjødsel utover kravene i forskrift om gjødselplanlegging. Det vil ikke gis tilskudd til innkjøp av maskinelt utstyr og annet løst teknisk utstyr.
 - Tiltak for å skape bedre jordstruktur
 - Tiltak som bidrar til reduksjon i utslipp av klimagasser eller gir transport eller energibesparelse.
 - Tilrettelegging for produksjon av høy for å begrense avrenning og bruk av plast.
 - Åpning av lukka bekker/grøfter
 - Erosjonssikring og flomdempende tiltak i grøfter og bekker.

6. Tilskuddssatser

Det ytes engangstilskudd med inntil 70 % av godkjent kostnadsoverslag. For særskilte tiltak for å ivareta biologisk mangfold og for planleggings- og tilretteleggingstiltak, kan det ytes tilskudd med inntil 100 % av godkjent kostnadsoverslag.

For å forenkle søknadsbehandlingen så settes det følgende veiledende satser på kostnadsoverslag. Eventuelle avvik fra standardsatser skal begrunnes i søknad/vedtaksbrev:

Timesatser eget arbeid: 350 kr/time

Tillegg for bruk av lette maskiner som motorsag, ryddesag ol: 100 kr/time

Tillegg for bruk av tyngre maskiner som traktor, gravemaskin ol: 300 kr/time

Manuell rydding/tynning (motorsag, ryddesag, øks, hakke ol.) av gjengrodde beiter: Inntil kr 3000 kr/da.

Innkjøp av nødvendig kompetanse, tjenester, materiell og utstyr ihht. kostnadsoverslag/pristilbud/prislister/faktura fra leverandør.

7. Søknad

Søknaden skal leveres til kommunen innen annonsert frist på digitalt skjema fra landbruksdirektoratet. Det skal legges med plan for tiltaket med dokumentasjon som kart, bilder, kostnadsoverslag, plan for framtidig vedlikehold og annen aktuell informasjon. Ved restaureringstiltak er det viktig at situasjonen før prosjektet gjennomføres blir godt dokumentert, gjerne med bilder. Mer informasjon om ordningen og søknadsskjema finnes på Landbruksdirektoratet sin nettside: [Lenke til landbruksdirektoratet sin nettside](#)

8. Saksbehandlingsrutiner

Søknadsfrister blir annonsert på kommunens nettside og facebookside på våren, så snart kommunen har fått tildelt midler fra Fylkesmannen. Gårdbrukere som søker produksjonstilskudd varsles også på e-post. Dersom det er ubrukte midler igjen på høsten, vil det bli lyst ut en ny søknadsomgang. Søknader behandles av kommunen.

Innkomne søknader blir prioritert og tildelt støtte etter samla vurdering i henhold til denne strategien. Innvilget tilskudd utbetales etter skriftlig anmodning fra tilskuddsmottaker med dokumentasjon på utgifter i form av bilder, timelister, kopi av bilag mm. Innleid arbeidskraft i ansettelsesforhold dokumenteres med A-melding. Fastsatte skjema fra landbruksdirektoratet skal benyttes. Det kan foretas delutbetalinger inntil 75 % dersom tilsvarende del av prosjektet er utført. Sluttutbetaling kan gjøres når arbeidet er fullført og prosjektregnskap er godkjent.

